

УДК 330.341.1

Гончаренко О.В.*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економічної теорії
та економіки сільського господарства**Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету***ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ІННОВАЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ
В АГРОПРОМИСЛОВОМУ ВИРОБНИЦТВІ: РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ**

Досліджено особливості організації інноваційного процесу в агропромисловому виробництві. Дано оцінку інституціональним засадам формалізації етапів інноваційного процесу. Встановлено чинники, що перешкоджають активізації інноваційної діяльності в агропромисловому виробництві.

Ключові слова: агропромислове виробництво, інновація, інноваційний процес, ефективність, організація.

Гончаренко О.В. ОСОБЕННОСТИ ОРГАНИЗАЦИИ ИННОВАЦИОННОГО ПРОЦЕССА В АГРОПРОМЫШЛЕННОМ ПРОИЗВОДСТВЕ: РЕАЛИИ И ПЕРСПЕКТИВЫ

Исследованы особенности организации инновационного процесса в агропромышленном производстве. Дана оценка институциональным основам формализации этапов инновационного процесса. Установлены факторы, препятствующие активизации инновационной деятельности в агропромышленном производстве.

Ключевые слова: агропромышленное производство, инновация, инновационный процесс, эффективность, организация.

Goncharenko O.V. FEATURES OF ORGANIZATION OF INNOVATIVE PROCESS IN AGROINDUSTRIAL PRODUCTION: REALITIES AND PROSPECTS

The features organization of innovative process are investigational in agroindustrial production. An estimation institutional'nim principles of formalization of the stages of innovative process is given. Factors are set, that activations of innovative activity hinder in an agroindustrial production.

Keywords: agroindustrial production, innovation, innovative process, efficiency, organization.

Постановка проблеми. В агропромисловому виробництві інноваційні процеси мають власну специфіку. Вони відрізняються різноманітністю регіональних, галузевих, функціональних, технологічних, організаційних особливостей. В ньому поряд з промисловими засобами активну участь приймають живі організми. Особливістю інноваційних процесів в аграрній сфері є те, що в них задіяна велика кількість учасників, які різною мірою беруть участь в різних стадіях інноваційного процесу і впливають на його кінцеву ефективність і результативність. У цьому процесі беруть участь сільськогосподарські наукові і учбові організації, органи управління виробництвом, обслуговуючі і впроваджуючі формування, самі сільськогосподарські товаровиробники. Основними учасниками виступають наукові організації, органи управління АПВ на різних рівнях і безпосередньо самі сільськогосподарські товаровиробники різних категорій і організаційно-правових форм. Перші створюють інновації в АПВ, у тому числі шляхом узагальнення, розвитку і адаптації передового зарубіжного і вітчизняного досвіду, зацікавлені в практичному застосуванні розроблених технологій. Органи управління АПВ діють на загальнодержавному і регіональному рівнях і забезпечують (організаційно, фінансово) процеси поширення і впровадження інновацій. Товаровиробники зацікавлені в отриманні інформації про передовий досвід і інноваційні технології. Від узгодженості і ефективності взаємодії різних учасників інноваційного процесу багато в чому залежить результативність і ефективність інноваційної діяльності в цілому. Організаційно-економічна сутність інноваційних процесів пов'язана з їх цілями і завданнями, які полягають в постійному організаційно-економічному, технічному, технологічному оновленні агропромислового виробництва, спрямованому на його вдосконалення з урахуванням досягнень науки, техніки і світового досвіду. Кінцева

мета цих процесів – формування аграрної економіки інноваційного типу, при якій засвоєння досягнень науки і техніки йтиме у випереджаючому режимі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам теоретичного і практичного забезпечення організації інноваційних процесів в агропромисловому виробництві та визначення їх ефективності присвятили наукові дослідження закордонні і вітчизняні вчені: Л. Водачек, А. Голубев, О. Дацій, В. Демет'єв [1; 2; 3]; Л. Курило, М. Малік, П. Саблук, С. Тивончук, Л. Федулова, О. Шпикуляк, О. Шубравська [5; 6; 7; 8; 9; 10; 11; 12].

Дослідження інноваційних процесів в агропромисловому виробництві свідчить про майже повну відсутність відпрацьованих механізмів впроваджувальної діяльності і інформаційного забезпечення, а також ефективної схеми взаємодії наукових установ з впроваджувальними структурами, органами управління і господарюючими суб'єктами.

Наявний стан розробленості проблеми свідчить про необхідність дослідження і реалізації єдиного безперервного процесу інституціональної взаємодії між розробкою інновації і її впровадженням у виробництво. Без відповідної взаємодії між етапами процесу інноваційна діяльність в агропромисловому виробництві не може бути ефективною.

Постановка завдання. Метою даної статті є аналіз особливостей організації інноваційного процесу в агропромисловому виробництві, оцінка інституціональних засад формалізації етапів інноваційного процесу, виявлення чинників, що перешкоджають активізації інноваційної діяльності в агропромисловому виробництві.

Виклад основного матеріалу. Якщо звернутись до першої стадії інноваційного процесу – створення інновацій, то основним продуцентом агроновацій в сучасних умовах залишається НААН. У системі НААН в кожній області з 1998-го створені центри науково-

го забезпечення агропромислового виробництва, які мають об'єднувати діяльність наукових, освітніх, впроваджувальних установ регіону, тобто конкретно займатися питаннями інноваційного розвитку АПК. Але тільки в останні роки активізовано діяльність відповідних центрів, що мають стати головними операторами НААН на наукоємному ринку в аграрній сфері регіонів [13, с. 98]. З 2012 року в мережі академії функціонують 7 зональних науково-інноваційних центрів: Кримський, Північно-степовий, Південно-степовий, Лівобережно-лісостеповий, Правобережно-лісостеповий, Поліський і Карпатський. Провідними у центрах визначено конкретні наукові установи НААН з високим науковим потенціалом. Саме вони мають здійснювати наукове забезпечення АПВ за територіальним принципом. У кожній з цих установ сформовані підрозділи з організації науково-інноваційної діяльності. Але поки що практичних результатів від цієї роботи не отримано.

Координація розробок і реалізація регіональних галузевих та комплексних програм інноваційного розвитку агропромислового виробництва має слугувати широкомасштабному впровадженню перспективних для кожного регіону наукових розробок і забезпечувати функціонування та розвиток науково-технологічної системи: «науково-методичні центри НААН – зональні науково-інноваційні центри – регіональні центри наукового забезпечення АПВ – агроформування».

Необхідно констатувати, що серед пріоритетних напрямів отримали поширення фундаментальні дослідження (створення нових сортів, методів та теорій) та розробки в сфері раціонального природокористування (нові види техніки, технологій, виробів та матеріали). Не набули поширення розробки в сфері інформаційних і комунікаційних технологій, нові технології профілактики та лікування найпоширеніших захворювань, нові речовини і матеріали, енергоефективні технології і процеси. Разом з тим, не всі створені продукти і технології були впроваджені і стали інноваціями [14, с. 54].

Згідно звітних матеріалів НААН за 2012 р. науково-дослідними установами НААН було створено 276 сортів і гібридів сільськогосподарських рослин, 18 технологій виготовлення засобів захисту тварин, у 680 агроформуваннях упроваджено 948 наукових розробок. А ще проведено близько 3 тис. маркетингових досліджень ринків наукоємної продукції [15,

с. 165-166, 175]. Наукові установи центрів подали органам державної реєстрації 531 заявку на отримання охоронних документів і 412 патентів уже отримано.

Відносно другої стадії інноваційного процесу необхідно визнати, що внаслідок слабкої взаємодії між етапами інноваційного процесу не знайшов свого належного поширення трансфер технологій в Україні, новації, у вигляді створених вченими нових сортів, гібридів не завжди швидко перетворюються у реальні об'єкти ринку. Так, у 2011 р. до наукових установ НААН надходження коштів від комерціалізації наукових продуктів та наукоємної продукції за ліцензійними угодами становило 24,2% загальної суми надходжень, за реалізацію наукоємної продукції було отримано 37,7% коштів спеціального фонду (табл.1). Агропромислове виробництво не отримавши широкого застосування технологій втрачає можливість реалізації інноваційного розвитку і спирається переважно на екстенсивні фактори. Достатньо гострою залишається проблема адаптації наукових здобутків до потреб сільгоспвиробників, мотивації до формування безпосередніх замовлень на впровадження сортів, технологій чи інших наукових розробок та на створення брендів, посилення практичного та комерційного напрямку агроінноваційних розробок. Не дивлячись на оптимістичні дані звітності, необхідно зауважити, що динаміка створення нових сортів і порід тварин є спадною [16].

Вищенаведене дозволяє стверджувати, що інноваційний процес в АПВ України переважно «вкладається» в лінійну чи лінійно-послідовну модель інноваційного процесу, що були поширеними в світі, ще в середині минулого століття. Даній моделі бракує «відкритості» кожного етапу інноваційного процесу, за умов якого ідея має не тільки «вхід», але й «вертикальну» взаємодію з ринком і виробництвом [17, с. 80-82].

Схематично інноваційний процес в АПВ можна зобразити наступним чином (рис. 1). Значною проблемою залишається просування завершених прикладних розробок через ринкове середовище в агропромислове виробництво. Це вимагає формування організаційно-правової форми комерціалізації інноваційних продуктів. В таких умовах, реагуючи на неформальні запити виробників та дослідників починає спрацьовувати друга складова механізму спадковості, що реалізує процес засвоєння змін до формальних норм.

Таблиця 1

Результати діяльності наукових установ НААН у сфері комерціалізації наукових продуктів та наукоємної продукції

Наукові установи відділень НААН	Надійшло всього коштів до спец. фонду установ, тис. грн.	у тому числі за:							
		ліцензійними угодами		господарськими угодами		реалізацію наукової продукції		пайову участь у спільних проектах	
		тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%
Відділення землеробства, меліорації та механізації	19775,5	1411,0	7,2	7758,6	39,2	10605,2	53,6	-	-
Відділення рослинництва	67664,4	23883,0	35,3	22669,0	33,5	20400,3	30,1	712,1	1,1
Відділення ветеринарної медицини та зоотехнії	5225,4	441,1	8,4	4181,3	80,0	603,0	11,6	-	-
Відділення аграрної економіки та продовольства	5890,0	338,7	5,8	5343,8	90,7	207,5	3,5	-	-
Відділення наук. забезпечення трансферу технологій	16821,6	1837,8	10,9	3217,8	19,1	11730,3	69,8	35,7	0,2
Разом по НААН	115376,9	27912,2	24,2	43170,67	37,4	43546,4	37,7	747,8	0,6

Джерело: [13, с. 96]

Так в науково-інноваційних центрах НААН опрацьовуються методичні підходи до застосування стратегічного маркетингу і менеджменту в інноваційній діяльності, створюються відповідні відділи маркетингу, що орієнтовані на встановлення тісних взаємозв'язків із споживачами інноваційних продуктів, рекламними інституціями. Це свідчить про поступову трансформацію лінійно-послідовної моделі інноваційного процесу в інтерактивну [13, с. 97-97]. Останню можна представити наступним чином (рис. 2).

Висновки і пропозиції. З огляду на необхідність визначення напрямку змін формальних норм інституту агроінновацій маємо констатувати, що в су-

Рис. 1. Організація інноваційного процесу в АПВ України

Рис. 2. Формування інтерактивної моделі інноваційного процесу в АПВ України

часних умовах інноваційні дослідження, і взагалі інновації, насамперед, здійснюють великі підприємства, що мають в якості майже єдиного джерела інновацій власні фінансові ресурси і вже застосовують альтернативні, екологічнобезпечні технології землеробства, займаються виробництвом органічної продукції, використовують відходи основного виробництва. Зрозуміло, що перспективні світові інновації і технології в подальшому і будуть адаптуватися агровиробниками, а саме біотехнологічні та екологічні інновації, при цьому основними напрямками досліджень стане стале водо- та енергозабезпечення, землекористування й виробництво продовольства, а також ефективне використання виробничих ресурсів і відходів. Разом з тим сьогодні вітчизняні агровиробники, а відміну від світових, серед мотивів інноваційної діяльності визначальним вбачають збільшення випуску та підвищення конкурентоспроможності і в багатьох випадках це досягається за рахунок зниження загального рівня сталості аграрного господарювання і посилення його структурних деформацій. Крім цього, цілями впровадження агроновацій визнаються оновлення застарілих ресурсів і процесів; вихід на нові ринки або збільшення частки ринку; зменшення затрат праці, матеріалів та енергії на одиницю.

Отже, діючі інституціональні норми спрямовані на забезпечення і підтримку наявного інноваційного процесу, його стабільності, змісту та очікуваних результатів. За відсутності впливу інших інституціональних механізмів такий стан речей міг би призвести до закріплення діючих рутин та забезпечив би інноваційному процесу сталість. Дійсно, певний час, доки співпадають умови, де діє інститут, регулюючі механізми держави та неформальні норми, він є ефективним, але є необхідність враховувати чи протидіяти певним змінам у розвитку як самого інституту, так і економіки.

Так, досить часто вносяться зміни до існуючих законодавчих актів, що регламентують інноваційну діяльність, дія базового закону супроводжується значною кількістю доповнень, інструктивних матеріалів. Такі заходи порушують «роботу» механізму наслідування, внаслідок чого інститут агроінновацій позбавляється стабільності, а його ефективність знижується. Повільність інноваційних процесів в агропромисловому виробництві свідчить про неефективність інституціонального регулювання та необхідність модернізації чи зміну формальних норм та коректуванні елементів інституту агроінновацій.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Водачек Л.О. Стратегія управління інноваціями на підприємстві [Текст] / Л. Водачек, О. Водачкова. – М.: Економіка, 1989. – 167 с.
2. Голубев А.А. Парадокси розвитку аграрної економіки Росії [Текст] // Вопросы економіки. – 2012. – № 1. – С. 115–126.
3. Дачій О.І. Фінансове забезпечення інновацій в агропромисловому комплексі України [Текст] // Проблеми інвестиційно-інноваційного розвитку. – 2011. – № 1. – С. 65–76.
4. Дементьев В.В., Вишневський В.П. Чому Україна не інноваційна держава: інституційний аналіз [Текст] // Економічна теорія. – 2011. – № 3. – С. 5–20.

5. Інноваційна діяльність в аграрній сфері: інституціональний аспект: монографія / [Саблук П.Т., Шпикуляк О.Г., Курило Л.І. та ін.] – К. : ННЦ ІАЕ, 2010. – 706 с.
6. Малік М.Й., Шпикуляк, О.Г., Лузан, О.Ю. Інститути й інституції у розвитку інтеграційних процесів в аграрній сфері // Економіка АПК. – 2013. – № 4. – С. 86–92.
7. Тивончук С.О., Тивончук Я.О. Організаційно-економічний механізм активації інноваційного розвитку агропродовольчого комплексу України в ринкових умовах (концептуальні та методичні положення) // Економіка АПК. – 2013. – № 7. – С. 98–105.
8. Федулова Л.І. Економіко-технологічний аспект регіональних теорій розвитку [Текст] // Економічна теорія. – 2012. – № 1. – С. 65–81.
9. Федулова Л.І. Тенденції розвитку інноваційної політики та її вплив на економічне зростання [Текст] // Економіка і прогнозування. – 2011. – № 2. – С. 63–81.
10. Федулова Л.І. Концептуальна модель інноваційної стратегії України [Текст] // Економіка і прогнозування. – 2012. – № 1. – С. 87–100.
11. Шпикуляк О.Г. Етапність інноваційного процесу та оцінка ефективності інноваційної діяльності [Текст] // Економіка АПК. – 2011. – № 12. – С. 109–116.
12. Шубравська О. Інноваційний розвиток аграрного сектора економіки України: теоретико-методологічний аспект [Текст] // Економіка України. – 2012. – № 1. – С. 27–35.
13. Тивончук С.О., Тивончук Я.О. Формування організаційних форм трансферу технологій в агропромисловому виробництві // Економіка АПК. – 2013. – № 2. – С. 93–100.
14. Реалізація пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки та отримані результати у 2012 р. / Аналітична довідка. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dknii.gov.ua/?q=node/1066>.
15. Стан розвитку науки і техніки, результати наукової, науково-технічної, інноваційної діяльності, трансферу технологій за 2012 рік / Аналітична довідка. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dknii.gov.ua/?q=node/1066>.
16. Наукова технологічна сфера України / Довідник [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dknii.gov.ua/?q=node/1066>.
17. Тарасова І.І., Теоретичні основи і моделі інноваційного процесу в економіці // Економіка АПК. – 2013. – № 5. – С. 80–86.

УДК 332.14:338.43

Гоцелюк А.Ю.
аспірант

Миколаївського національного аграрного університету

НАУКОВІ ПІДХОДИ ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ПОНЯТТЯ «СІЛЬСЬКІ ТЕРИТОРІЇ»

Досліджено сучасні наукові підходи до формування дефініції «сільська територія», її сутності та складових. Запропоновано власне твердження сутності поняття «сільські території». Визначено основні функції сільських територій, що сприяють ефективному соціально-економічному розвитку села.

Ключові слова: сільські території, сільські населенні пункти, сільський розвиток.

Гоцелюк А.Ю. НАУЧНЫЕ ПОДХОДЫ К ОПРЕДЕЛЕНИЮ СУЩНОСТИ ПОНЯТИЯ «СЕЛЬСКИЕ ТЕРРИТОРИИ»

Исследованы современные научные подходы к формированию дефиниции «сельская территория», ее сущности и составляющих. Предложено собственное утверждение сущности понятия «сельские территории». Определены основные функции селских территорий, способствующие эффективному социально-экономическому развитию села.

Ключевые слова: сельские территории, сельские населенные пункты, сельское развитие.

Gotseluk A.Y. SCIENTIFIC APPROACHES TO THE ESSENCE OF THE CONCEPT OF «RURAL AREAS»

Theoretical the modern scientific approaches to the formation of the definition of «rural area», its entities and components. Proposed by the approval of the essence of the concept of «rural area». Defines the main features of rural areas, promoting the effective socio-economic development in rural areas.

Keywords: rural areas, rural settlements, rural development.

Постановка проблеми. В сучасних умовах особливо гостро ставиться питання розвитку українського села. Питання сутності і завдань визначення поняття і політики розвитку сільських територій є важливим, стратегічним аспектом функціонування держави в цілому. Саме тому, щоб вирішити проблему розвитку «сільських територій», необхідно, в першу чергу, чітко визначитись із змістом поняття «сільська територія».

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідження теоретичних, методичних та прикладних аспектів, пов'язаних з особливостями визначення понятійно-категоріального апарату сільських територій, висвітлюються у наукових працях С.М. Газуди, І.В. Гончаренко, В.М. Єрмоленка, О.В. Коваленка, Л.В. Лисенка, А.В. Лісового, М.Й. Маліка, В.В. Мамонова, С.І. Мельника, О.І. Павлова, І.П. Прокопа, В.П. Славова, М.П. Талавирі, В.М. Трегубчука, П.Д. Шаповал, В.В. Щербатюка, В.Ю. Уркевича, К.І. Якуба, та інших. Проте й досі залишається багато актуальних питань щодо об'єктивної оцінки визначення сутності та змісту поняття «сільські території».

Постановка завдання. Метою статті є дослідження сучасних наукових підходів до формування дефініції «сільська територія», її сутності, складових та функцій.

Виклад основного матеріалу. Останім часом поняття «сільські території» широко використовується в науковій літературі, проте у визначенні їх сутності та змісту поки що переважає вузькоспеціалізований підхід, тобто кожна наукова дисципліна щодо дефініції даного поняття виокремлює власні дослідження. Тому складається невідповідність між практикою застосування цього поняття та ступенем його науково-прикладної вивченості.

Так, з погляду економіки, соціології, економічної та соціальної географії, поняття «сільська територія» визначається як залюднена місцевість за територією великих міст з її природними умовами, ресурсним потенціалом, сільським населенням і уречевленою працею та різними елементами матеріальної культури.

На сучасному етапі розвитку продуктивних сил та загальноекономічних відносин сільську територію розглядають як складову соціально-економічної